33. ročník matematické olympiády

Kategória Z

In: František Zítek (editor); Leo Boček (editor); Karel Horák (editor); Beloslav Riečan (editor); Karol Križalkovič (editor): 33. ročník matematické olympiády. Zpráva o řešení úloh ze soutěže konané ve školním roce 1983-84. 25. mezinárodní matematická olympiáda. (Slovak). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. pp. 43–57.

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/404783

ÚLOHY I. KOLA

Z - I - 1

Nájdite všetky päťciferné čísla deliteľné číslom 84, ktoré majú túto vlastnosť: Prvé tri číslice tvoria číslo, ktoré je trikrát vačšie ako číslo zo zostávajúcich dvoch číslic. Poradie číslic je pritom rovnaké ako v päťcifernom čísle.

Riešenie. Označme x dvojciferné číslo tvorené posledným dvojčíslím hľadaného päťciferného čísla, y trojciferné číslo tvorené jeho prvými troma ciframi; potom hľadané päťciferné číslo n je rovné $100y + x$. Podľa zadania úlohy má platiť $y = 3x$, tedy $n = 300x + x = 301x = 7.43.x$. Keďže 84 delí $7.43x$ vtedy a len vtedy, keď 12 delí $43x$, preto nutne x sa rovná jednému z čísel 12, 24, 36, 48, 60, 72, 84, 96. Keďže pre 12 a 24 číslo $3x$ nie je trojciferné číslo, tak ostáva týchto 6 riešení pre n:

10 836, 14 448, 18 060, 21 672, 25 284, 28 896.

Z - I - 2

Pre ktoré prvočíslo p je číslo $2p + 1$ treťou mocninou nejakého prirodzeného čísla?

Riešenie. Položme $2p + 1 = m^3$, kde m je prirodzené číslo a p prvočíslo. $2p + 1$ je vždy nepárne číslo, preto nutne m^3 teda aj m je nepárne. Zrejme $2p = m^3 - 1$ a odtiaľ po rozklade pravej strany máme

$$2p = (m - 1)(m^2 + m + 1). \tag{1}$$

Pretože m je nepárne, možno ho vyjadriť v tvare $m = 2k + 1$, kde $k > 0$ je prirodzené číslo. Po dosadení do rovnosti (1) máme

$$2p = 2k(4k^2 + 4k + 1 + 2k + 1 + 1)$$

a odtiaľ

$$p = k(4k^2 + 6k + 3).$$

Pretože prvočíslo môže byť deliteľné len číslom 1 a sebou samým, nutne $k = 1$ a $p = 4 + 6 + 3 = 13$.

Teda len pre $p = 13$ je $2p + 1$ treťou mocninou prirodzeného čísla, $2.13 + 1 = 27 = 3^3$.

Z - I - 3

Na linke električky je čas jazdy medzi konečnými stanicami 45 minút. Na obidvoch konečných staniciach čakajú električky 5 minút. Pridaním piatich električiek na linku sa interval medzi električkami znížil o jednu minútu. Koľko súprav jazdí teraz na linke a v akom intervale? (Dĺžka intervalu vyčíslená v minútach je prirodzené číslo.)

Riešenie. Jedna električka prejde celú trať tam i späť za

100 minút. Pred zmenou jazdí x vlakov s intervalom y minút. Po zmene jazdí $x + 5$ vlakov s intervalom $y - 1$ minút. Počet intervalov násobený dĺžkou intervalu dáva vždy čas, potrebný k prejdeniu celej trati.

$$x . y = 100$$
$$(x + 5).(y - 1) = 100$$

Riešením sústavy rovníc: $x = 20, y = 5$.

Po trati jazdí 25 súprav s intervalom 4 minúty.

Z - I - 4

Je daný rovnoramenný trojuholník ABC, $d(AC) = d(BC)$. Na predĺžení strany CB za bod B zvoľte bod D tak, aby $d(BD) = d(AB)$. Priesečníky osí uhlov BAC a BAD s úsečkou CD označte E a F. Akú veľkosť má uhol EAF, ak $v(\sphericalangle CAB) = \alpha$?

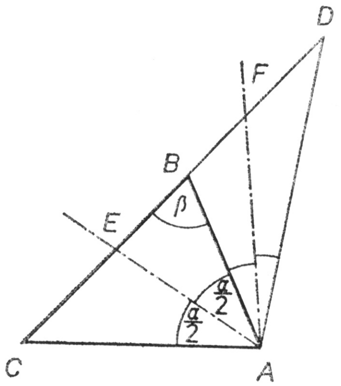

Obr. 1

Riešenie (obr. 1). Polpriamka AE je osou uhla α, preto $v(\sphericalangle EAB) = \frac{1}{2}\alpha$. Trojuholník ABC je rovnoramenný, preto $\alpha = \beta$. Uhol ABD je susedný k uhlu ABC, preto $v(\sphericalangle ABD) = 180° - \alpha$. Trojuholník ABD je rovnoramenný, $d(AB) = d(BD)$. Potom $v(\sphericalangle BAD) = \frac{180° - (180° - \alpha)}{2} = \frac{\alpha}{2}$. Polpriamka AF je osou uhla BAD, preto $v(\sphericalangle BAF) = \frac{1}{4}\alpha$.

Súčet uhlov EAB a FAB je $\frac{1}{2}\alpha + \frac{1}{4}\alpha = \frac{3}{4}\alpha$. Pre uhol α v rovnoramennom trojuholníku ABC platí $\alpha < 90°$. Potom musí platiť pre súčet uhlov EAB a FAB $\frac{3}{4}\alpha < 67°30'$.

Uhol EAF zostrojený vyššie popísaným spôsobom je pre každý rovnoramenný trojuholník ABC vždy menš íako 67,5°.

Z - I - 5

Je daný štvorec $KLMN$ s dĺžkou strany 6 cm. Zostrojte trojuholník ABC, ktorý má tieto štyri vlastnosti:

1. vrchol A leží na priamke KL,
2. vrchol C leží na priamke KN,
3. bod M má od každého z bodov A a C vzdialenosť 7 cm,
4. $d(AB) : d(BC) : d(CA) = 1,5 : 2 : 1$.

Koľko riešení má úloha?

Riešenie. Zostrojíme kružnicu $k = (M, 7\text{ cm})$ (obr. 2). Jej priesečníky s KL označíme A, A' a jej priesečníky s KN

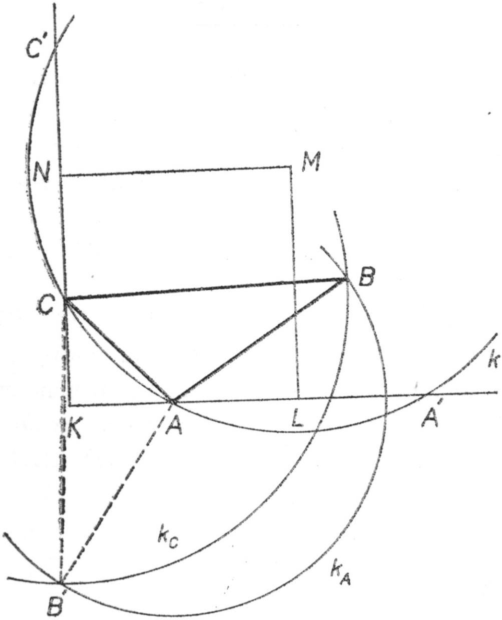

Obr. 2

označíme C, C'. Každá z dvojíc bodov A, C; A, C'; A', C; A', C'; predstavuje vždy dva vrcholy zostrojeného trojuholníka.

Uvažujme dvojicu A, C. Potom bod B je priesečníkom kružníc $k_A = (A; 1{,}5 . AC)$ a $k_C = (C; 2 . AC)$. Obdobne je tomu v prípade dvojíc A, C'; A', C; A', C'.

Úloha má celkom 8 riešení.

Z - I - 6

Je daný rovnostranný trojuholník ABV, $d(AB) = 8$ cm. Zostrojte obdĺžnik $ABCD$, ktorého strana CD prechádza stredom K úsečky AV. Ďalej zostrojte v polrovine s hraničnou priamkou CD a vnútorným bodom A rovnostranný trojuholník CDU. Vypočítajte obsah tých častí obdĺžnika $ABCD$, ktoré ležia mimo trojuholníka ABV i trojuholníka CDU.

Riešenie. Priesečníky priamok AV a DU, BV a CU označme (obr. 3), po rade E a F. Zvonku obidvoch uvažovaných trojuholníkov ležia v obdĺžniku len trojuholníky ADE a BCF. V obidvoch týchto trojuholníkoch majú uhly pri stranách AD a CB veľkosť 30°. Strany AD a CB sú proti-

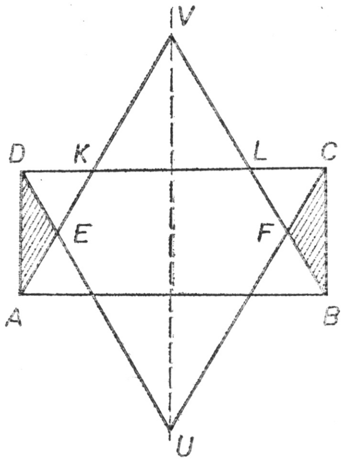

Obr. 3

ľahlé strany obdĺžnika $ABCD$. Teda trojuholníky ADE a BCF sú podľa vety usu zhodné rovnoramenné trojuholníky. Stačí vypočítať obsah jedného z nich.

Označme L priesečník priamok BV a DC. Z konštrukcie obdĺžnika $ABCD$ vyplýva, že KL je stredná priečka trojuholníka ABV, takže $d(KL) = 4$. Z osovej súmernosti obdĺžnika $ABCD$ a trojuholníka ABV podľa osi UV vyplýva, že $d(DK) = 2$. Trojuholník DKE má pri strane DK uhly o veľkosti 60°, a preto je rovnostranný. Teda ADE je rovnoramenný trojuholník o ramenách dĺžky 2 a uhloch pri základni o veľkosti 30°, takže má ten istý obsah ako rovnostranný trojuholník o strane dĺžky 2. Obsah $\triangle AED$ je teda

$$P = \frac{1}{2} . 2 . \sqrt{3} = \sqrt{3} \text{ cm}^2.$$

Celkový obsah časti obdĺžnika $ABCD$, ktoré ležia zvonku $\triangle ABV$ i $\triangle CBU$ je $2\sqrt{3}$ cm².

ÚLOHY II. KOLA

Z - II - 1

Pred dvojciferné číslo napíšeme to isté číslo, avšak s opačným poradím cifier. Dostaneme štvorciferné číslo, ktoré je deliteľné číslom 21. Určte dvojciferné číslo.

Riešenie. Označme a cifru na mieste desiatok a b počet jednotiek zvoleného dvojciferného čísla. Podľa podmienok úlohy má byť číslo $100(10b + a) + 10a + b = 1001b + 110a$ deliteľné číslom 21, teda siedmymi a tromi. Pretože 1001 je deliteľné siedmymi, musí byť siedmymi deliteľné číslo a, teda $a = 7$. Číslo $1001b + 770$ sa rovná $3(333b + 256) + 2(b + 1)$ a je deliteľné tromi práve vtedy, keď je číslo $b + 1$ deliteľné tromi. Jediným riešením sú čísla 72, 75, 78.

Z - II - 2

Nájdite všetky prvočísla p pre ktoré je číslo $p + 4$ druhou mocninou prirodzeného čísla.

Riešenie. Ak je $p + 4 = a^2$, je $p = (a - 2)(a + 2)$. Pretože je p prvočíslo, musí byť $a - 2 = 1$, $p = a + 2 = 5$. To je jediné riešenie.

Z - II - 3

V trojuholníku ABC je S stred strany AB a P päta výšky na priamku AB. Ďalej je $d(CS) = 5$, $d(CP) = 4$ a $d(AP) : d(BP) = 2$. Vypočítajte veľkosť strany AB.

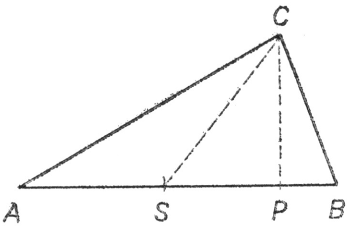

Obr. 4a

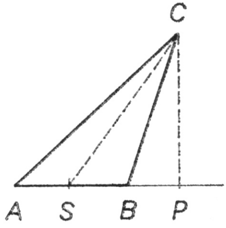

4b

Riešenie. (obr. 4a, b). Podľa Pytagorovej vety je $d(SP) = 3$. Ak označíme $d(AS) = x$, je $d(AP) = x + 3$, $d(BP) = x - 3$ lebo $d(BP) = 3 - x$. Z podmienky $d(AP) : d(BP) = 2$, potom vyplýva v prvom prípade $x = 9$, v druhom $x = 1$. Potom je $d(AB) = 18$ alebo $d(AB) = 2$.

Z - II - 4

Auto ide z miesta A do miesta B priemernou rýchlosťou 70 km/h, naspäť priemernou rýchlosťou 50 km/h. Keby išlo tam i späť priemernou rýchlosťou 60 km/h, trvala by celá jazda o 8 minút menej. Aká je vzdialenosť miest A a B?

Riešenie. Ak označíme hľadanú vzdialenosť s (v km), má podľa podmienok úlohy platiť

$$\frac{s}{70} + \frac{s}{50} = \frac{2s}{60} + \frac{8}{60}, \text{ odtiaľ } s = 140 \text{ km.}$$

ÚLOHY III. KOLA V ČSR
(úlohy pripravil KV MO - Severočeský kraj)

Z - III - 1

Aké musia byť číslice x, y, ak päťciferné číslo $4x01y$ je deliteľné pätnástimi? Nájdite všetky riešenia úlohy a získané čísla vypíšte.

Riešenie. Číslica y môže byť 0 alebo 5 a číslica x ľubovoľné číslo z množiny $\{0, 1, \ldots, 8, 9\}$, ktoré doplnia ciferný súčet tak, aby bol deliteľný tromi. Teda ak

$$y = 0, \text{ tak } 5 + x = 3k, k \in \mathbb{N} \text{ a } x \in \{1, 4, 7\},$$
$$y = 5, \text{ tak } 10 + x = 3k, k \in \mathbb{N} \text{ a } x \in \{2, 5, 8\}.$$

Hľadané päťciferné čísla, ktoré vyhovujú podmienkam úlohy, sú:

41 010, 42 015, 44 010, 45 015, 47 010, 48 015.

Z - III - 2

Existuje pätica po sebe nasledujúcich nepárnych čísel, aby súčet ich štvorcov bolo prvočíslo?

Riešenie. Neexistuje. Číslica nultého rádu súčtu štvorcov ľubovoľnej pätice po sebe nasledujúcich nepárnych čísel $[(2k - 1)^2 + (2k + 1)^2 + (2k + 3)^2 + (2k + 5)^2 + (2k + 7)^2, k \in \mathbb{Z}]$ je vždy číslo päť.

Z - III - 3

Je daný pravidelný šesťuholník $ABCDEF$ o strane $a = 2$ cm. Určte obsah obrazca, ktorý je zjednotením trojuholníkov ACE a BDF.

Riešenie. Najprv vypočítame obsah rovnoramenného trojuholníka (obr. 5) $P_{ABC} = \dfrac{2 . x}{2} = x$, kde $x = \dfrac{\sqrt{3}}{3}$. Potom obsah obrazca $P = P_6 - 6 . P_{ABG} = 6 . \sqrt{3} - 6 . \dfrac{\sqrt{3}}{3} = 4\sqrt{3}$ cm^2.

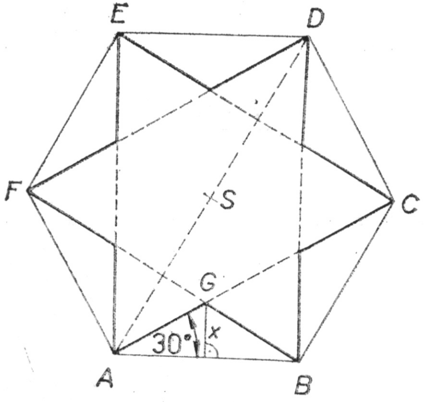

Obr. 5

Z - III - 4

Kolóna áut mala doraziť do mesta nejneskôr o 11.00 hodine. Keby išla priemernou rýchlosťou 30 km/h, prišla by do mesta už o 10.00 hodine. Keby išla priemernou rýchlosťou 20 km/h, dorazila by až o 12.00 hodine. Akou priemernou rýchlosťou musí kolóna ísť a akú vzdialenosť má prekonať?

Riešenie. Návod: Z podmienok úlohy dostávame rovnice $s = 30t$ (1), $s = 20(t + 2)$ (2), $s = v(t + 1)$ (3). Z (1) a (2) máme $30t = 20(t + 2)$, odkiaľ $t = 4$. Potom z (1) a (3) vyplýva $s = 120$, $v = 24$. Kolóna musí prejsť 120 km najviac za 5 hodín. Musí teda ísť rýchlosťou aspoň 24 km/h.

ÚLOHY III. KOLA V SSR
(úlohy pripravil KV MO - Bratislava)

Z - III - 1

Dokážte, že pre každý konvexný päťuholník platí: súčet veľkostí uhlopriečok (všetkých) je väčší ako súčet všetkých jeho strán.

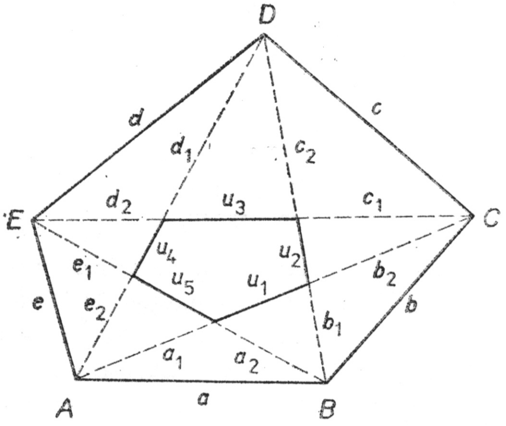

Obr. 6

Riešenie. Pri označení podľa obr. 6 zrejme platí: $a_1 + a_2 > a$, $b_1 + b_2 > b$, $c_1 + c_2 > c$, $d_1 + d_2 > d$, $e_1 + e_2 > e$; ďalej platí: $u_1 > a_1 + b_2$, $\ldots$, $u_5 > e_1 + a_2$. Sčítaním uvedených nerovností dostaneme požadované tvrdenie.

Z - III - 2

a) Ak napíšeme ľubovoľné 3-ciferné číslo 4-krát za sebou, tak výsledné 12-ciferné číslo bude deliteľné 4-ciferným číslom 9 901. Dokážte!

b) Nájdite ďalšie (najlepšie všetky) 4-ciferné čísla, ktoré majú rovnakú vlastnosť, ako číslo 9 901.

Riešenie. a) Nech a je trojciferné číslo, potom príslušné 12-ciferné číslo je $(1\,001\,001\,001).a$, tento súčin je deliteľný číslom 9 901, pretože činiteľ 1 001 001 001 je deliteľný týmto číslom. Možno sa o tom presvedčiť vydelením alebo rozkladom.

b) Platí: $1\,001\,001\,001 = 7.11.13.101.9\,901$. Vlastnosť z a) má každý deliteľ čísla 1 001 001 001. Štvorciferné delitele sú: $1\,001 = 7.11.13$, $7\,777 = 7.11.101$, $9\,191 = 7.13.$ $.101$, $1\,111 = 11.101$, $1\,313 = 13.101$.

Z - III - 3

Narysujte ľubovoľný trojuholník ABC. Vo vnútri strany AC zostrojte bod X, vo vnútri strany BC zostrojte bod Y tak, aby platilo:

$$d(AX) = d(XY), \quad \leftrightarrow XY \parallel \leftrightarrow AB$$

a dokážte správnosť konštrukcie.

Riešenie. Konštrukcia úlohy je zrejmá z obr. 7, ak si uvedomíme, že priamka AY je osou uhla BAC. Úloha má jediné riešenie.

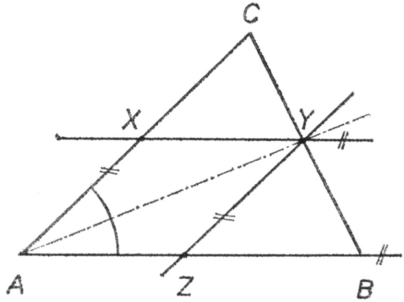

Obr. 7

Z - III - 4

Vlado a Peter sa vydali na túru z miesta A do miesta B a späť. Vlado išiel rýchlejšie ako Peter a keď sa vracal, stretol Petra. Peter mal prejsť do miesta B ešte 2 km. Peter sa rozhodol, že ho musí dobehnúť. Zvýšil rýchlosť chôdze na dvojnásobok. Vlado už nevládal, preto zvyšok cesty do A prešiel polovičnou rýchlosťou. Do miesta A sa obaja vrátili zároveň. Vypočítajte vzdialenosť miest A a B.

Riešenie. Označme x vzdialenosť miest AB v km, v_1 rýchlosť Vlada, v_2 rýchlosť Petra (označenie pre východiskové rýchlosti). Podmienka, že obaja turisti dorazili do cieľa naraz, sa dá zapísať v tvare:

$$\frac{x+2}{v_1} + \frac{x-2}{1/2\, v_1} = \frac{x-2}{v_2} + \frac{x+2}{2v_2}$$

odkiaľ dostaneme $v_1 = 2 . v_2$.

Čas, ktorý uplynul od začiatku túry po prvé stretnutie turistov bol rovnaký, z čoho možno zapísať ďalšiu rovnicu:

$$\frac{x + 2}{v_1} = \frac{x - 2}{v_2}$$

Z oboch rovníc dostávame:

$$x + 2 = 2.(x - 2)$$

Teda $x = 6$.

Vzdialenosť miest AB je 6 km.